

Rzempołuch, Andrzej

Jerzy Frycz : 28 grudnia 1927 - 18
listopada 1985

Komunikaty Mazursko-Warmińskie nr 1, 169-172

1987

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

JERZY FRYCZ

28 grudnia 1927 — 18 listopada 1985

Jerzy Frycz należał do pokolenia moich profesorów. Nie zaliczałem się do grona Jego bezpośrednich uczniów, jednakże okoliczności, w jakich doszło do zetknięcia się z Nim oraz dalszy przebieg znajomości sprawiły, że wspominam Docenta Frycza jako nauczyciela. Był wyrozumiiałym czytelnikiem moich prac seminaryjnych, dotyczących dziedzin, które żywo Go pasjonowały: restauracji architektury gotyckiej, jak również poglądów na tę architekturę w XIX w., potem zaś jakże często spotykałem się z życzliwą zachętą do kontynuowania tych badań i w ogóle do badań nad architekturą gotycką w dawnych Prusach, zwłaszcza architekturą zamkową.

Był Jerzy Frycz uczonym o niezwykle szerokich zainteresowaniach i kompetencjach, godził z powodzeniem refleksję naukową z działalnością praktyczną na polu sztuki; osobistą, a przy tym jakże trafną charakterystykę tej strony biografii twórczej Docenta Frycza dał Lech Kalinowski w pięknym wspomnieniu *. Jestem jednak przekonany, że nie tylko dla mnie, lecz dla większości polskich historyków sztuki nazwisko Jerzego Frycza pozostanie związane z dwoma zagadnieniami: restauracją zabytków architektury oraz architekturą obronną Zakonu Krzyżackiego, którym poświęcił się najpierw jako badacz i autor, później także jako promotor. Pierwszym zajmował się przez całe trzydzieści lat, od objęcia w 1956 r. wykładów z historii i teorii konserwatorstwa w Instytucie Konserwatorstwa i Zabytkoznawstwa UMK w Toruniu, drugim od czasu badań, jakie przeprowadził na terenie — zburzonego jeszcze w początkach wojny trzydziestoletniej — zamku toruńskiego. W obu osiągnął niezwykle cenne wyniki. Miarą dorobku Jerzego Frycza w zakresie konserwatorstwa stała się praca doktorska nt. restauracji i konserwacji zabytków architektury na ziemiach polskich w okresie rozbiorów, która od razu weszła do kanonu polskiej literatury przedmiotu. W dziedzinie historii architektury na ziemiach dawnych Prus krzyżackich interesował Go szczególnie, już od czasu eksploracji zamku w Toruniu, typ zamku konwentualnego, zamku-kłasztoru, o oryginalnym, powstałym w wyniku specyficznych uwarunkowań, założeniu funkcjonalno-przestrzennym. Kolejno ukazujące się pu-

* Tygodnik Powszechny, 1988, nr 3 z 19 stycznia. Znajdzie tam Czytelnik także bogaty rys biograficzny Jerzego Frycza.

blikacje: *Architektura zamków Pomorza Wschodniego* (1968), *Budownictwo zamkowe na Pomorzu Wschodnim w drugiej połowie XIV i w pierwszej połowie XV w.* (1977), *Architektura zamków krzyżackich* (1978) i niemieckojęzyczna wersja tegoż, *Die Burgbauten des Ritterordens in Preussen* (1980) — pozostawały właściwie jedynymi syntetycznymi ujęciami problemu na gruncie nauki polskiej. Tu godzi się podkreślić wszechstronność warsztatu naukowego Docenta Frycza, opartą na gruntownym zgłębieniu problematyki tak od strony teoretycznej, jak i praktycznej. Studia nad tajnikami wykonawstwa budowlanego, w tym badania detalu architektonicznego, jako podstawowego elementu analizy substancji budowlanej, świetna znajomość zagadnień ustrojowo-prawnych i całości kultury artystycznej — dawały Mu ogromną pewność orientacji w obrębie całego środowiska artystycznego ziem nadbałtyckich. Cały czas pełen twórczego zapału, mimo postępującej od dłuższego czasu choroby, miał Jerzy Frycz ustalony na kolejne lata program badań, w którym ważne miejsce znalazły zamki warmińskie. Nieodparcie narzuca się tu skojarzenie z życiową drogą twórcy podwalin pod naukowe badanie architektury zamkowej na Pomorzu, Conrada Steinbrechta. I jednemu, i drugiemu nie było dane zrealizować tych zamierów do końca...

Był Jerzy Frycz gorącym zwolennikiem aktywnej wymiany naukowej. Służyły temu m.in. odbywające się często — dopóki zdrowie Docenta Frycza na to pozwalało — spotkania Komisji do Badań Zamków Polski Północnej, działającej pod Jego kierownictwem przy Oddziale Stowarzyszenia Historyków Sztuki w Toruniu. Powtarzał często, że powinnością badacza jest publikować — i to niekonięcznie od razu prace „epokowe” — bo publikować to znaczy: stale udostępniać swą wiedzę innym. Własnym przykładem dowodził, iż obopólnie satysfakcjonująca wymiana jest możliwa nawet między badaczami o niewspółmiernym stażu i dorobku. Znaczenie opieki nad pracami, jakie powstały bezpośrednio pod Jego kierunkiem, wyrazić mogą jedynie wychowankowie Jerzego Frycza.

Cechował Go we wszystkich dziedzinach aktywności nieodmiennie ten sam entuzjazm i zaangażowanie, tak w trzydziestoletniej pracy dydaktycznej w Uniwersytecie Mikołaja Kopernika — kosztem wręcz kariery akademickiej — jak też społecznej w dwóch związkach twórczych, do których należał: Stowarzyszeniu Historyków Sztuki i dawnym Związku Polskich Artystów Plastyków. Animator życia artystycznego w Bydgoskim Okręgu ZPAP, okresowo Wojewódzki Konserwator Zabytków w Bydgoszczy, projektant założeń przestrzennego zagospodarowania obszarów zabytkowych, potem przez wiele lat konsultant naukowy oraz członek Rady Naukowo-Konserwatorskiej przy Dyrektorze Naczelny Pracowni

Konserwacji Zabytków, członek dwóch komitetów (Nauk o Sztuce oraz Architektury i Urbanistyki) Polskiej Akademii Nauk, Toruńskiego Towarzystwa Naukowego, na uczelni zaś m.in. prodziekan Wydziału Sztuk Pięknych, przewodniczący Rady Instytutu, a ostatnio członek Senatu, wreszcie autor prac naukowych, katalogów wystaw, recenzji plastycznych — to wszystko nie wyczerpuje jeszcze twórczej obecności Jerzego Frycza. Zapisał się bowiem w naszym życiu naukowym i artystycznym jako niezwykle żywa umysłowość. Tworzył fakty, ale bodaj przede wszystkim inspirująco oddziaływał na wszystkich, którzy się z Nim stykali. Przed każdą sesją naukową, na której miał wystąpić, oczekiwano zawsze, czym tym razem ujmie słuchaczy. Znana była szeroko niekonwencjonalność Jego poglądów, a obok tego — przy pełnym otwarciu na rozmaite nowości — rzeczowy krytycyzm. Był przeto Jerzy Frycz cenionym uczestnikiem poważnych gremiów, pożądanym dyskutantem i rzeczoznawcą.

Bliskie były kontakty Jerzego Frycza z Olsztynem, gdzie miał wielu przyjaciół i znajomych, był zapraszany na odczyty i konsultacje, współuczestniczył ponadto — jako przewodniczący Komisji Historii Sztuki — w pracach Ośrodka Badań Naukowych im. Wojciecha Kętrzyńskiego. Z Jego właśnie inspiracji odbyła się w 1983 r. w Olsztynie konferencja naukowa poświęcona zamkom regionu Warmii i Mazur, na którą przyjechał przerywając pobyt w szpitalu. Wygłosił na niej referat wprowadzający.

Zmagając się przez ostatnie lata życia z ciężką chorobą, zachował Jerzy Frycz niespożyty optymizm i pogodę ducha, czynił coraz to nowe plany i podejmował ich wykonanie. Wszystko, co Go spotykało, przyjmował z godnością prawdziwego człowieczeństwa. Takim pozostanie w pamięci kolegów.

Bibliografia ważniejszych prac publikowanych Jerzego Frycza.

Prace konserwatorskie. Województwo bydgoskie, Ochrona Zabytków, 1952, t. 5, nr 3, ss. 123—126.

Nowo odkryte dekoracje malarskie w spichrzu przy ul. Szczytnej w Toruniu, Biuletyn Historii Sztuki (dalej BHS), R. XVII, 1955, nr 2, ss. 275—276 (streszczenie referatu).

Plany i ikonografia miasta Bydgoszczy, BHS, R. XVIII, 1956, nr 4, ss. 507—508 (streszczenie referatu).

Układ urbanistyczny i architektura Grudziądza, Rocznik Grudziądzki, 1960, ss. 31—71.

Zabytki powiatu tucholskiego, w: *Tuchola. Zarys monograficzny*, red. J. Wójciewicz, Toruń 1962, ss. 161—180.

Dom Kopernika w Toruniu, Rocznik Muzeum w Toruniu, 1963, t. 1, z. 3, ss. 134—150.

Zamek krzyżacki w Toruniu, Rocznik Muzeum w Toruniu, 1963, t. 1, z. 3, ss. 79—97.

Pałac w Nawrze. Ze studiów nad architekturą około 1800 roku, Teka Komisji Historii Sztuki III, Toruń 1965, ss. 313–360.

Układ urbanistyczny i zabytki architektury Kruszwicy, w: Kruszwica. Zarys monograficzny, red. J. Grzeskowiak, Toruń 1965.

Bartłomiej Strobek — malarz toruński i jego nieznanne dzieło w Rudzynie Chełmińskim, w: Komunikaty na sesję naukową poświęconą dziełom sztuki Pomorza, Toruń 1966, ss. 107–112.

Stropy w kamienicach mieszczańskich w Polsce, Zeszyty Naukowe UMK, Nauki humanistyczno-społeczne, 1966, z. 16: Zabytkoznawstwo i konserwatorstwo I, ss. 169–200.

Architektura ziemi chełmińskiej w XIII i początku XIV wieku, BHS, R. XXIX, 1967, nr 4, ss. 585–586 (streszczenie referatu).

Architektura zamków Pomorza Zachodniego (recte: Wschodniego), Biuletyn Informacyjny PKZ, 1968, nr 8, ss. 23–44.

Katalog Zabytków Sztuki w Polsce, t. 11, z. 11: Powiat radziejowski, Warszawa 1968 (wspólnie z T. Chrzanowskim i M. Korneckim).

Katalog Zabytków Sztuki w Polsce, t. 11, z. 1: Powiat aleksandrowski, Warszawa 1969 (wspólnie z T. Chrzanowskim i M. Korneckim).

Modernizm i konserwacja zabytków, w: Sztuka około 1900. Materiały Sesji Stowarzyszenia Historyków Sztuki, Kraków grudzień 1967, Warszawa 1969, ss. 93–112.

Oszklenie nowożytnie, Szkło i ceramika, 1972, nr 12, ss. 374–379.

Neogotyki i restauracja zabytków w Polsce, w: Sztuka z pol. XIX wieku. Materiały Sesji Stowarzyszenia Historyków Sztuki, Łódź listopad 1971, Warszawa 1973, ss. 173–182.

Sredniowieczne witraże pomorskie oraz Witraże i oszklenia od XV do XVIII w., w: Polskie szkło do połowy XIX wieku, Ossolineum 1974.

Początki starożytnictwa i myśli konserwatorskiej w Polsce, Ochrona Zabytków 1975, t. 28, z. 1, ss. 13–22.

Restauracja i konserwacja zabytków architektury w Polsce 1795–1918, Warszawa 1975.

Rekonstrukcja zabytków architektury, jej sens i granice, w: Dzieło sztuki i zabytek. Materiały z XXV Sesji Stowarzyszenia Historyków Sztuki, Biuletyn Muzealnictwa i Ochrony Zabytków, 1976, Seria B, t. 43, ss. 94–103.

Budownictwo zamkowe na Pomorzu Wschodnim w drugiej połowie XIV i w pierwszej połowie XV w., Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, Sprawozdanie nr 95 za 1977 r. Wydział Nauk o Sztuce, Poznań 1978, ss. 57–77.

Sredniowieczne witraże warsztatów toruńskich, Acta Universitatis Nicolai Copernici, Zabytkoznawstwo i konserwatorstwo, 1977, t. 6, ss. 89–118 (wspólnie z E. Kwiatkowskim).

Architektura zamków krzyżackich, w: Sztuka pobraża Baltyku. Materiały Sesji Stowarzyszenia Historyków Sztuki, Gdańsk listopad 1976, Warszawa 1978, ss. 19–49.

Die Burgbauten des Ritterordens in Preussen, Mittelalterliche Backsteinbaukunst, Greifswalder Kolloquium vom 16. bis 18. Oktober 1978, Wissenschaftliche Zeitschrift der Ernst-Moritz-Arnst-Universität Greifswald, Gesellschafts- und Sprachwissenschaftliche Reihe, 1980, Jg. 24, H. 2–3, ss. 45–56.

Działalność konserwatorska prof. Jana Zachwatowicza, Kronika Warszawy, 1980, 11, nr 4, s. 43–54.

Viollet le Duc, createur romantique ou positiviste? (w:) Colloque International Viollet le Duc, Paris 1982, ss. 21–28.

Architektura i sztuka Inowrocławia, w: Dzieje Inowrocławia, red. M. Biskup, t. 2, Warszawa—Poznań—Toruń 1982, ss. 417–501.

Über den romantischen Historismus in Deutschland und Polen und sein Verhältnis zur Gotik, w: Schinkel-Studien. Hrsg. Hannelore Gärtner, Leipzig 1964, ss. 113–119.

Artyści w dawnym Toruniu, red. J. Poklewski, Warszawa—Poznań—Toruń 1985 (współautorstwo).

Gotycka architektura Torunia (w druku).

Stan badań i postulaty badawcze zamków regionu Warmii i Mazur (w druku).

Andrzej Rzempotuch